

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

Esas Sayısı : 2024/83

Karar Sayısı : 2024/227

Karar Tarihi: 25/12/2024

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Ankara 18. Aile Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU: 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 161. maddesinin ikinci fıkrasının "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer." bölümünün Anayasa'nın 5., 10., 13., 20., 36. ve 40. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talebidir.

OLAY: Boşanma davasında itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKMÜ

Kanun'un itiraz konusu kuralın da yer aldığı 161. maddesi şöyledir:

"I. Zina

Madde 161- Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir.

Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.

Affeden tarafın dava hakkı yoktur."

II. İLK İNCELEME

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Kadir ÖZKAYA, Hasan Tahsin GÖKCAN, Basri BAĞCI, Engin YILDIRIM, Rıdvan GÜLEÇ, Reccai AKYEL, Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, İrfan FİDAN, Kenan YAŞAR Yılmaz AKÇİL ve Ömer ÇINAR'ın katılımlarıyla 9/5/2024 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle sınırlama sorunu görüşülmüştür.

2. Anayasa'nın 152. ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddelerine göre bir davaya bakmakta olan mahkeme, o dava sebebiyle uygulanacak bir kanunun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görmesi hâlinde veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varması durumunda bu hükümlerin iptalleri için Anayasa Mahkemesine başvurmaya yetkilidir. Ancak anılan maddeler uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve mahkemenin görev kapsamına giren bir davanın bulunması, iptali talep edilen kuralın da o davada uygulanacak olması gerekir. Uygulanacak kural ise bakılmakta olan davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kurallardır.

3. 4721 sayılı Kanun'un 161. maddesinin ikinci fıkrasında davaya hakkı olan eşin, boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkının düşeceği öngörülmüştür. İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, anılan fıkranın "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer." bölümünün iptalini talep etmiştir.

4. İtiraz konusu kuralda yer alan "...geçmekle dava hakkı düşer." ibaresi "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl..." ibaresinin yanı sıra itiraz konusu olmayan "...boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay..." ibaresi bakımından da geçerli, ortak kural niteliğindedir. Bu itibarla kuralın esasına ilişkin incelemenin kuralda yer alan "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl..." ibaresi ile sınırlı olarak yapılması gerekir.

5. Açıklanan nedenle 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 161. maddesinin ikinci fıkrasının "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer." bölümünün esasının incelenmesine, esasa ilişkin incelemenin anılan bölümünde yer alan "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl..." ibaresi ile sınırlı olarak yapılmasına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. ESASIN İNCELENMESİ

6. Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Elif ÇELİKDEMİR ANKİTÇİ tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu kanun hükmü, dayanan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüldüğü düşünüldü:

A. Anlam ve Kapsam

7. Konusunu evlilik dışı cinsel ilişkinin oluşturduğu zina, öğretilerde kabul edildiği üzere evlilik bağının eşlere yüklediği cinsel bağlılığın ihlali olarak tanımlanabilir (AYM, E.1996/15, K.1996/34, 23/9/1996). 4721 sayılı Kanun'un 161. maddesinin birinci fıkrasında eşlerden birinin zina etmesi durumunda diğer eşin boşanma davası açabileceği belirtilmiştir.

8. Anılan Kanun'da boşanma nedenleri mutlak ve nispi olarak düzenlenmiştir. Buna göre mutlak boşanma sebeplerinin varlığının ortaya konulması hâlinde yargı makamlarınca boşanmaya hükmedilir. Buna karşın nispi boşanma sebeplerinin varlığı tek başına evliliğin sona ermesi için yeterli görülmemekte, ayrıca ortak hayatın çekilmez olduğunun taraflarca ispatlanması gerekmektedir. Kanun'a göre mutlak boşanma nedenleri; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, terk, anlaşmalı boşanma ve eylemli ayrılıktır.

9. Zina eylemi, sadakat yükümlülüğünün ihlal edilmesinin özel bir biçimi olarak mutlak boşanma nedenleri kapsamında öngörülmüştür. Buna göre zina eyleminin ispatlanması hâlinde hâkim tarafından başkaca bir araştırma yapılmaksızın boşanmaya karar verilecektir. Başka bir ifadeyle zinanın varlığının ortaya konulması hâlinde hâkimin boşanma kararı vermeme yönünde bir takdir yetkisi bulunmamaktadır.

10. Anılan maddenin ikinci fıkrasında zina sebebine dayalı olarak boşanma davası açma süreleri düzenlenmiştir. Söz konusu fıkrada zinanın öğrenilmesinden itibaren altı ay ve her hâlde zina eyleminden itibaren beş yıl içinde boşanma davası açılmadığı takdirde bu boşanma sebebine dayalı olarak dava açma hakkının düşeceği hükme bağlanmıştır. Fıkra

yer alan “...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl...” ibaresi itiraz konusu kuralı oluşturmaktadır. Bu itibarla kurala göre zina eyleminden itibaren beş yıl içinde dava açılmazsa bu sebebe dayanılarak dava açılmayacaktır.

11. Anılan sürenin hak düşürücü nitelikte olması sebebiyle taraflarca ileri sürülmesine de bu süre hâkim tarafından resen gözetilir. Tek eylemden ibaret olan zinada süre, eylemin gerçekleşmesinden itibaren başlarken devam eden eylemlerden oluşan zinada bu süre son eylem tarihinden itibaren işlemeye başlamaktadır.

B. İtirazın Gerekçesi

12. Başvuru kararında özetle; itiraz konusu kuralın eşin zinayı bilebilecek durumda olmamasına rağmen beş yıl geçtikten sonra öğrenmesi hâlinde zina nedeniyle boşanma davası açma imkânını engellediği, kuralla eşler arasındaki eşitliğin zina yapan eş lehine bozulduğu, zina eyleminin evliliğin ağır kusurlarından sayılması nedeniyle diğer eşe daha yüksek tazminat hakkı tanınmasına rağmen bu tazminat hakkının beş yıllı sınırlandığı, kişinin beş yıl geçtikten sonra haberdar olduğu zinaya dayanarak dava açma imkânının ortadan kaldırılmasının etkili başvuru hakkını ihlal ettiği belirtilerek kuralın Anayasa’nın 5., 10., 13., 20., 36. ve 40. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

C. Anayasa’ya Aykırılık Sorunu

13. Anayasa’nın “Özel hayatın gizliliği” başlıklı 20. maddesinin birinci fıkrasında “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.” denilmiştir.

14. Anılan maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkı bir yönüyle özel hayatın gizliliğinin korunmasını, başkalarının gözleri önüne serilmemesini, bir başka ifadeyle kişinin özel hayatında yaşananların yalnız kendisi veya kendisinin bilmesini istediği kimseler tarafından bilinmesini isteme hakkını korurken diğer yönüyle resmî makamların özel hayata müdahale edememesi yani kişinin ferdi ve aile hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesi hakkını güvence altına almaktadır (AYM, E.2020/64, K.2020/70, 12/11/2020, § 10; E.2022/105, K.2023/54, 22/3/2023, § 16; E.2023/116, K.2024/56, 22/2/2024, § 14).

15. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru alanında verdiği kararlarda sıkça vurgulandığı üzere özel hayat kavramı eksiksiz bir tanımla bulunmayan geniş bir kavramdır. Bu kapsamda korunan hukuki değer esasen kişisel bağımsızlıktır. Özel hayata saygı hakkının kapsamının belirlenmesinde bireyin kişiliğini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi kavramı temel alınmaktadır. Anılan hak; herkesin istenmeyen bütün müdahalelerden uzak, kendine özel bir ortamda yaşama hakkına sahip olduğuna işaret etmekle birlikte kişiliğin serbestçe geliştirilmesiyle uyumlu birçok hukuki menfaati de içermektedir (Serap Tortuk [1. B.], B. No: 2013/9660, 21/1/2015, §§ 31-36; Bülent Polat [G.K.], B. No: 2013/7666, 10/12/2015, §§ 61-63; Tevfik Türkmen [GK], B. No: 2013/9704, 3/3/2016, §§ 50-52; Ata Türkeri [1. B.], B. No: 2013/6057, 16/12/2015, §§ 30-32).

16. Evlilik birliğinin kurulmasının yanı sıra sona erdirilmesi de özel hayata saygı gösterilmesini isteme hakkıyla doğrudan ilgilidir (AYM, E.2023/116, K.2024/56, 22/2/2024, § 17). Evlilik birliği eşler arasında sadakat esasına dayanmakta olup bu yükümlülüğün

eşlerden biri tarafından ihlal edilmesi hâlinde diğer eşin bu birliği sona erdirmek istemesi özel hayatın bir unsuru olan kişisel özerkliğin bir gereğidir. Zinanın eşler arasındaki sadakat yükümlülüğünü ihlal eden bir davranış olduğu açıktır. Dolayısıyla bir kimsenin zina eden eşle olan evlilik birliğini ortadan kaldırma imkânına sahip olması özel hayata saygı hakkı kapsamında ona sağlanması gereken güvenceler arasındadır.

17. Kural uyarınca zina sebebine dayanarak boşanma davası açma hakkı olan eşin zina eyleminden itibaren beş yıl içinde dava açması gerekmektedir.

18. Anayasa'nın 40. maddesinin birinci fıkrasında "*Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.*" denilmiştir. Anılan hükme göre kişilerin yargı makamları ile idari makamlar önünde haklarını arayabilmelerine kolaylık ve imkân sağlanması anayasal bir zorunluluktur. Bu zorunluluk, temel hak ve özgürlüğü ihlal edilen ya da ihlal edildiğini iddia eden kişilerin ilgili yargı veya idari merciler nezdinde şikâyetlerini dile getirmesi hususunda devlete gerekli ve yeterli mekanizmaları oluşturarak uygun koşulları sağlama yükümlülüğü getirmektedir (AYM, E.2019/102, K.2019/99, 25/12/2019, § 16).

19. Bu çerçevede Anayasa'nın anılan maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı, anayasal bir hakkının ihlal edildiğini ileri süren herkese hakkın niteliğine uygun olarak iddialarını inceletebileceği makul, erişilebilir, etkili, ihlalin gerçekleşmesini veya sürmesini engellemeye ya da sonuçlarını ortadan kaldırmaya elverişli idari ve yargısal yollara başvuruda bulunabilme imkânının sağlanmasını teminat altına almaktadır (AYM, E.2019/102, K.2019/99, 25/12/2019, § 17).

20. Boşanma davası açmak isteyen eşinin zina eylemini öğrenip öğrenmemesinden bağımsız olarak beş yıl içinde dava açmadığı takdirde bu sebebe dayalı olarak dava açma hakkının düşeceğini öngören kural, kişinin özel hayatına saygı hakkı bağlamında boşanma hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkıyla ilgilidir.

21. Temel haklarla ilgili bir başvuru yolu öngörülmüşse etkili başvuru hakkı, bu yolun *erişilebilirliğini* de güvence altına almaktadır. Bu itibarla dava açma koşullarından biri olan dava açma süresi temel haklarla ilgili olarak öngörülen başvuru yolunun erişilebilirliği ile ilgilidir. Zina yapan eşe karşı diğer eş, eylemi öğrendiği tarihten itibaren altı ay ve itiraz konusu kural gereğince eylemin gerçekleşmesinden itibaren beş yıl içinde dava açmalıdır.

22. Eşlerin zina eylemini öğrendiği tarihten itibaren altı ay içinde dava açma hakları bulunmaktadır. Evlilik birliğini temelden sarsıcı niteliği bulunan bu ağır kusurun diğer eş tarafından affedilmesi hâlinde 4721 sayılı Kanun'un 161. maddesinin üçüncü fıkrasına göre artık bunun boşanma sebebi olarak ileri sürülmesi mümkün değildir. Dolayısıyla kanun koyucu bu kusurun evlilik birliğinin ortadan kaldırılmasına dayanak alınmasını, aleyhine zina eylemi gerçekleştirilen eşin iradesine bırakmış olup bu iradeyi eylemin öğrenilmesinden itibaren altı ay içinde ortaya koymasını beklemektedir.

23. Zinanın gerçekleşme tarihinden itibaren bu sebebe dayalı olarak boşanma davası açılabilmesi için kuralla azami bir süre öngörülmüştür. Kurala göre eylemin gerçekleşmesinden itibaren beş yıl geçmekle zina sebebine dayalı olarak boşanma davası açılmamaktadır. Böylece eşe, diğer eşin zina eylemini öğrenmemesi veya öğrenebilecek durumda olmaması hâlinde dahi beş yıl önceki eyleme dayalı olarak dava açma hakkı

tanınmamıştır. Bu itibarla kuralla, kanun koyucunun kusurlu eşin evlilik hayatı boyunca süresiz biçimde mutlak bir boşanma tehdidiyle karşı karşıya kalmasının önüne geçmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

24. Bu bağlamda kuralla dava açma süresinin zina eylemini gerçekleştiren eş lehine beş yılla sınırlandırılmasının diğer eş bakımından boşanma hakkı bağlamında özel hayatıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkına etkisi değerlendirilmelidir. Aleyhine zina eylemi gerçekleştirilen eşin bu eylemi beş yıl içinde öğrenmesiyle bu sebebe dayalı olarak boşanma davası açabileceği açıktır.

25. Öte yandan beş yıl içinde eylemin öğrenilmemesi hâlinde bu sebeple boşanma davası açılmaması, kusuru olmayan eşin evliliğin sonlandırılması amacıyla yargı mercilerine başvuru yapamaması sonucunu doğurmamaktadır. Başka bir ifadeyle zina eyleminin üzerinden beş yıl geçtikten sonra zinayı öğrenen eşin anılan Kanun'da düzenlenen diğer boşanma sebeplerine ve bu kapsamda evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayanarak boşanma davası açmasına, açtığı bu davada eşinin beş yıl önceki zina eylemini güven sarsıcı davranış olarak ileri sürmesine engel bir düzenleme bulunmamaktadır.

26. Nitekim Kanun'un 166. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında düzenlenen evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına dayalı boşanma davaları, daha az kusurlu olan eş tarafından herhangi bir süreye tabi olmaksızın evlilik süresi boyunca açılabilir. Bu yargılamada mahkeme, tarafların kusurlarının ağırlığını değerlendirerek bir sonuca varmaktadır.

27. Bir nispi boşanma sebebi olan evlilik birliğinin temelden sarsılması sebebine dayalı olarak açılacak boşanma davasında -bir mutlak boşanma sebebi olan zina sebebine dayalı olarak açılan boşanma davasından farklı olarak- davacı ayrıca ortak hayatın çekilmez hâle geldiğini ispatlama yükümlülüğü altında bulursa da davacıya bu şekilde bir ispat külfeti yüklenmesi boşanma davasının başarıya ulaşma şansını ortadan kaldırmadığı gibi ciddi bir biçimde azalttığı da söylenemez. Dolayısıyla beş yıldan önce gerçekleşen zina eylemlerinin bir nispi boşanma sebebi olarak kabul edilmesi ve nispi boşanma sebebi olarak dava konusu edilebilmesi sadakatsizliğe uğrayan eşin evlilik birliğini sonlandırabilmesi hakkı bağlamında ona sağlanan yargısal başvuru imkânını etkisiz kılmamaktadır.

28. Yine Kanun'un 174. maddesinde boşanma nedeniyle manevi tazminat hakkı düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevi tazminat talep edebilir. Zinayı beş yıl geçtikten sonra öğrenen eş, bu kusurlu davranışı nedeniyle eşi aleyhine boşanma davası açabileceği gibi açılan davada bu sebeple tazminat talebinde de bulunabilecektir.

29. Bu itibarla zina mutlak boşanma sebebine dayalı boşanma davalarının azami süreyle sınırlandırılmasını öngören kuralın, kusurlu olmayan eşin evliliğini sonlandırabilmesine ilişkin başvuru yolunun erişilebilirliğini ve etkililiğini zedelediği sonucuna ulaşılmıştır.

30. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 20. ve 40. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

Kuralın Anayasa'nın 5. ve 36. maddelerine de aykırı olduğu ileri sürölmüş ise de bu bağlamda belirtilen hususların Anayasa'nın 20. ve 40. maddeleri kapsamında ele alınmış olması nedeniyle Anayasa'nın 5. ve 36. maddeleri yönünden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek görölmemiştir.

Kuralın Anayasa'nın 10. ve 13. maddeleriyle ilgisi görölmemiştir.

IV. HÜKÜM

22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 161. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "...her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl..." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE 25/12/2024 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Kadir ÖZKAYA

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

Başkanvekili
Basri BAĞCI

Üye
Engin YILDIRIM

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Üye
Selahaddin MENTEŞ

Üye
İrfan FİDAN

Üye
Kenan YAŞAR

Üye
Muhterem İNCE

Üye
Yılmaz AKÇİL

Üye
Ömer ÇINAR

Üye
Metin KIRATLI